

ЯНКОВЕЦЬ ІННА ВОЛОДИМИРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант 3-го курсу кафедри конституційного права

ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЩОДО ЗАБОРОНИ ДИСКРИМІНАЦІЇ У ВИБОРЧИХ СПРАВАХ

Конституція України проголошує рівність прав і свобод людини і громадянина, забороняючи будь-які форми обмежень за статевими, соціальними, національними та іншими ознаками. Стаття 14 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод визначає, що користування правами та свободами, визнаними в Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою – статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження, або за іншою ознакою.

Поряд із цим, закони допускають певні відмінності у поводженні з окремими категоріями громадян, якщо вони спрямовані на подолання нерівності. В законодавстві України сформовано правові основи протидії дискримінації, проводяться наукові дослідження дискримінації. Зокрема, у працях М. Афанасьєвої, О. Дашковської, Т. Деметрадзе, С. Погребняка, І. Полховської, З. Равлінко та інших позитивна дискримінація розглядається у контексті досліджень гендерної рівності, виборчого та трудового законодавства, принципів рівності та недискримінації.

Проте попри значну науково-практичну розробленість, питання дискримінації є суперечливим у правозастосуванні. Значною є кількість громадян, які звертаються до Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) за захистом своїх прав. Виникає потреба у вивченні рішень ЄСПЛ про заборону дискримінації з метою удосконалення вітчизняної правозастосовної практики в аналогічних справах.

Розглянемо справи за позовами українських громадян до України. Заявник у справі «Мельниченко проти України», N 17707/02, рішення від 19 жовтня 2004 р. скаржився на порушення його права на вільні вибори, допущеного через відмову Центральної виборчої комісії (далі – ЦВК) зареєструвати його як кандидата на виборах народних депутатів. В процесі розгляду справи колегія суддів ЄСПЛ звернула особливу увагу на наступні фактичні обставини справи, зокрема, побоювання за своє життя та здоров'я, а також прагнення уникнути політичного переслідування з боку органів державної влади; швидке надання заявнику статусу біженця у США у зв'язку із загрозою політичного переслідування в Україні [3]. За результатами розгляду справи ЄСПЛ визнав, що ЦВК було допущено порушення права заявника на вільні вибори. Вирішальне значення у цій справі мало перебування заявника у нерівному становищі та застосування до нього «однакового» підходу, тоді як уповноважений орган державної влади мав би

врахувати конкретну ситуацію заявника – об'єктивні умови, які перешкоджали йому жити на території України.

Важливою є та обставина, що у справі «Мельниченко проти України» заявник зазнав неправомірного обмеження внаслідок прояву структурної дискримінації.

У справі «Суховецький проти України» (2006) заявник стверджував, що законодавча вимога щодо сплати суми виборчої застави для участі у виборах народних депутатів є дискримінаційною відносно заявника з огляду на те, що ця сума перевищує його річний дохід. Розглядаючи наявність дискримінації у справі по суті, ЄСПЛ врахував національну практику, яка вказує на широке застосування засвідчує різноманітність підходів договірних держав до вирішення питання виборчої застави, зокрема, як «гарантії ... ефективного, добре налагодженого представництва, підвищення відповідальності тих, хто висуває свою кандидатуру на вибори» [4]. З огляду на ці та інші міркування ЄСПЛ відмовив у задоволенні скарг позивача.

Визначальною рисою цієї справи є те, що ЄСПЛ не зосереджував увагу на матеріальному становищі заявника чи його інших соціальних характеристиках, які могли б підтвердити або спростувати відсутність можливості у заявника з часом поліпшити своє матеріальне становище до рівня, який би дозволив сплатити суму виборчої застави. Натомість ЄСПЛ підкреслив представницький характер зв'язку між правом обирати та правом бути обраним, який виявляється в тому, що можливості кандидата мобілізувати потрібну суму коштів свідчать про рівень реальної підтримки його кандидатури на виборах – як представника певної соціальної групи у парламенті. Тож, у цій справі було недопустимим застосування засобів правової компенсації нерівного становища через притаманний цій сфері суспільних відносин конфлікт індивідуальних та суспільних інтересів.

У справі «Партія фризів проти Німеччини», № 65480/10, рішення від 28 січня 2016 р., заявник скаржився на застосування 5-відсоткового бар'єру на парламентських виборах у Нижній Саксонії. Заявником виступає політична партія, яка представляє інтереси етнічної групи фризів. У своїй скарзі заявник стверджував, що бар'єр у 5% порушує його право брати участь у виборах без дискримінації всупереч статті 14 Конвенції у поєднанні зі статтею 3 Протоколу № 1 до Конвенції. Суд зауважив, що Рамкова конвенція про захист національних меншин 1998 р. підкреслила значення національних меншин у публічних справах. Можливості звільнення від мінімального бар'єру національних меншин у публічних справах були однією з багатьох можливостей [5].

Тлумачення, надане Консультативним комітетом по Рамковій конвенції про захист національних меншин і Венеціанською комісією, полягало в тому, що вимоги виборчих бар'єрів повинні бути сформульовані таким чином, щоби не нашкодити національним меншинам. Держава повинна забезпечити національним меншинам доступ до реальних важелів впливу на рівні центральної влади, а за потреби

забезпечити й особливі механізми під час виборчого процесу [1, с. 54]. Проте, наявна та обов'язкова вимога по звільненню партій національних меншин від виборчих бар'єрів не слідує з Рамкової конвенції про захист національних меншин. Як наслідок, Конвенція, навіть витлумачена в світлі Рамкової конвенції, не вимагає різного ставлення до партій національних меншин. Таким чином, суд встановив, що не було порушення статті 14 Конвенції у поєднанні зі статтею 3 Протоколу № 1 до Конвенції.

У справі «Черня проти Румунії», № 43609/10, рішення від 27 лютого 2018 р., оскаржується заборона брати участь у проміжних виборах партії, яка не пододала виборчий бар'єр під час останніх чергових виборів до парламенту. У зв'язку зі звільненням місця у парламенті, заявник вирішив висунути свою кандидатуру на проміжних виборах від партії, яка під час останніх загальних виборів не потрапила до парламенту, проте в результаті внесених змін до виборчого законодавства, спрямованих на збереження виборів для партій, які мають представництво у парламенті, його кандидатуру було відхилено. Як наслідок, заявник скаржився на дискримінацію відносно кандидатів, які належать до вже представлених у парламенті партій [6].

Суд встановив, що стаття 3 Протоколу № 1 до Конвенції не встановлює та не обмежує цілі, які необхідний захід повинен переслідувати. Відповідно, ЄСПЛ готовий визнати, що зміни до виборчого законодавства мали на меті посилити волевиявлення народу при виборі органів законодавчої влади та, зокрема, зберегти структуру парламенту, а також уникнути великої розбіжності політичних течій, які формують його за результатами загальних виборів. ЄСПЛ відмітив, що відповідні вибори були спрямовані тільки на зайняття вакантного місця в конкретному виборчому окрузі, значення обмеження права заявника повинно бути применшено, тим більше, що заявник висував свою кандидатуру на останніх загальних виборах, за результатами яких його партія не пододала виборчий бар'єр. Суд наголосив, що оскаржуване обмеження спиралося на об'єктивне та розумне обґрунтування та не порушувало саму сутність права на вільне волевиявлення народу. ЄСПЛ встановив, що у справі не було допущено порушення вимог статті 14 Конвенції [6].

Таким чином, як у справі «Партія фризів проти Німеччини» так і у справі «Черня проти Румунії», Суд не встановив факту дискримінації, хоча метою Конвенції є саме тлумачення, через рішення суду, гарантій громадянських прав у правовій державі. Очевидним є суперечливість у правозастосуванні поняття дискримінації як у національному, так і міжнародному законодавстві.

Аналізуючи ці висновки ЄСПЛ щодо дискримінації можна констатувати, щоб оцінювати доцільність застосування правових засобів, що компенсують фактичну нерівність, національні суди повинні приймати до уваги не лише фактичне «нерівне» становище особи, але й керуватися тверезими міркуваннями про наслідки застосування подібної практики для попередження необґрунтованого втручання в

реалізацію виборчих прав громадян, їх сумісності із нормами моралі та інтересами суспільства.

Усе вищенаведене дозволяє зробити наступні висновки. Національне законодавство у сфері дискримінації має загально-правовий характер, його норми застосовуються до чітко визначених категорій осіб, носіїв певної ознаки. Розглядаючи «складні справи» національні суди керуються принципом верховенства права, та посилаються у своїх рішеннях, виключно, на норми чинного законодавства. Але в окремих випадках буквально тлумачення правових норм у світлі фактичних обставин конкретної справи може зумовлювати «фактичну нерівність» сторін процесу, і суперечити таким основоположним принципам права як справедливість, рівність та гуманізм.

Натомість, рішення ЄСПЛ мають індивідуальний характер. Виходячи з фактичних обставин справи міжнародний суд може визнати юридично факт «дискримінаційного поводження», спричиненого на національному рівні через структурну дискримінацію, і яке не було належним чином оцінено та припинено національними судами. Вбачається, що причиною цьому є відсутність належного теоретико-методологічного обґрунтування практичного матеріалу та його достатньо глибокого вивчення у колах науковців та практиків.

Перспективи дослідження вбачаємо у вивченні практики ЄСПЛ у сфері захисту прав людини від нових форм дискримінації.

Список використаної літератури:

1. Афанасьєва М. В. Ефективна участь національних меншин у виборах / М. В. Афанасьєва // Актуальні проблеми держави і права. – 2012. – Вип. 65. – С. 53–59. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2012_65_7
2. Посібник європейського антидискримінаційного права / Агенція Європейського Союзу з питань основоположних прав; Європейський суд з прав людини ; К. : ТОВ «К.І.С.», 2013. – 193 с.
3. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Мельниченко проти України» N 17707/02 від 19 жовтня 2004 року [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт] / Законодавство України. – 2018. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_352/ (12.12.2018). – Назва з екрану.
4. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Суховерхий проти України» N 13716/02 від 28 березня 2006 року [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт] / Законодавство України. – 2018. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_106/ (12.12.2018). – Назва з екрану.
5. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Партія Фризів (Partei Die Friesen) проти Німеччини», № 65480/10, рішення від 28 січня 2016 року. – Режим доступу: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-160377%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-160377%22]})
6. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Черня (Cerneia) проти Румунії», № 43609/10, рішення від 27 лютого 2018 року. – Режим доступу: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%22Cerneia%22\],%22](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22Cerneia%22],%22)

Ключові слова: принцип рівності, принцип недискримінації, Європейський суд з прав людини, Європейська конвенція з прав людини.

Ключевые слова: принцип равенства, принцип недискриминации, Европейский суд по правам человека, Европейская конвенция по правам человека.

Key words: equality before the law, non-discrimination principle, European Court of Human Rights, European Convention on Human Rights.

ЯРМОЛЕНКО ОКСАНА ВОЛОДИМИРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірантка 3-го курсу кафедри конституційного права

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИБОРІВ

Правове регулювання є невід'ємною частиною суспільного життя. Воно забезпечує стабільність та впорядкованість правовідносин в кожній із сфер життєдіяльності, не є виключенням й виборчі відносини, які виникають у зв'язку з функціонуванням одного із базових інститутів демократичного суспільства – виборів. Заходи з інформаційного забезпечення виборів мають на меті забезпечити доступ виборців до інформації, потрібної для здійснення ними усвідомленого, поінформованого, вільного вибору.

Поступове формування правового інституту інформаційного забезпечення виборів супроводжувалось появою перших теоретичних досліджень цієї сфери правовідносин (зокрема, у працях таких науковців як О. Ковальчук, М. Афанасьєва, В. Шеверєва, Н. Коваль, О. Нельга, А. Савков, М. Смокович та інших). Законодавче оформлення цього інституту в окремий розділ законодавства про вибори, в подальшому, дозволило зосередити увагу на його специфічних проблемах таким дослідникам як Ю. Нестеряк, О. Прасюк, С. Рум'янцева, Т. Костецька, О. Лізунова, та іншим.

Загалом, у науковій літературі інформаційне забезпечення виборів розглядається побіжно, як одна з функціональних складових виборчого процесу. Проте воно є важливим механізмом захисту виборчих прав громадян. В інформаційному забезпеченні виборів перетинаються вектори інформаційного та виборчого права; за певних умов можуть діють обмеження конституційних прав на свободу думки і слова, вільне вираження поглядів і переконань.

Проблематику інформаційного забезпечення виборів через необхідність ефективного правового регулювання різноманітних інформаційних відносин, які виникають в процесі проведення виборів на визначених засадах публічності й відкритості й характеризує Т. Ко-